

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Стоян Витлянов Стоянов, хоноруван преподавател от катедра „История и археология“ при Факултета по хуманитарни науки на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ на дисертационния труд на Радостина Георгиева Благоева на тема „*Следстоличният некропол на територията на Големия царски дворец във Велики Преслав XI-XIV век*“, за присъждане на научната и образователна степен „доктор“.

1. Общо представяне на получените материали

В конкурса, за присъждане на научната и образователна степен „доктор“ обявен в Държавен вестник, бр.56 от 24. 07. 2015 г. и в интернет-страницата на Шуменския университет "Епископ Константин Преславски", участва Радостина Георгиева Благоева, докторант в задочна форма на обучение в докторска програма Археология, на Шуменския университет. С заповед РД-16-124 от 20.07. 2021 г. на ректора на Шуменския университет съм назначен за неин рецензент.

Представеният от кандидата комплект с материали на хартиен и електронен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“, и включва следните документи:

1. Заявление по образец до ректора на ШУ за допускане до участие в конкурса; 2. Автобиография; 3. Заповед за зачисляване; 4. Заповед за отчисляване; 5. Протокол от положени докторантски изпити; 6. Заповед за промяна на темата на дисертацията; 7. Заповед за удължаване срока на докторантурата; 8. Справка за приносните моменти; 9. Списък на публикациите по темата; 10. Декларация за авторство; 11. Протокол от заседание на катедрата по История и археология за предварителното обсъждане на дисертационния труд.

От приложената документация става ясно, че всички изисквания и срокове по провеждането на конкурса са съобразени със Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), и Правилника за приложение на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ППЗРАСРБ).

Съпътстващата документация вярно отразява академичната кариера и научното развитие на кандидата.

2. Кратки биографични данни на кандидата

Докторант Радостина Георгиева Благоева е родена на 5.09. 1979 г. в гр. Шумен. Работи в Археологическия музей Велики Преслав като уредник-фондове. Завършила е висшето си образование в Шуменския университет с бакалаварска степен по История и магистърска - по специалност Археология. Участва в археологически разкопки и теренни обхождания и под ръководството на различни научни колективи в Плиска, Велики Преслав, магистрала Хемус и други обекти

3. Обща характеристика на дейността на кандидата

Изборът на всяка нова тема, предмет на научна разработка, е предизвикана от наличието на празноти в различни области от научното пространство. В този смисъл изборът на темата е не само сполучливо подбран, но и самата тема определено е дисертабилна. В дисертацията която днес е предмет на защита се прави първи опит за обобщаване на натрупания в продължение на повече от едно столетие емпиричен материал за развиващия се в рамките на Големия царски дворец във Велики Преслав голям некропол от XI-XIV век. Дълго време към него не беше проявяван интерес, тъй като работата с гробен материал, не е от най-привлекателните. В този смисъл Радостина заслужава адмирации за своя избор, не само да обработи този тъй да се каже насипен материал, но да го представи във вид на докторска дисертация. Фактически тази дисертация се явява първото изследване на живота протекъл в продължение на няколко века на територията на Големия царски дворец във Велики Преслав, направен на базата на пълна систематизация и подробен анализ на погребенията на този некропол.

Изучаването на погребалните обряди и традиции, тяхното развитие, структура, трансформации, пространствено разположение на погребенията дават възможност да се проследи принципно важните промени в живота на града. Анализът на погребенията и гробния инвентар и различни други източници използвани от докторантката позволяват доколкото е възможно, да се реконструират религиозните,

социалните и политически процеси протичащи в рамките на столичният град в продължение на няколко века.

Представеният за обсъждане дисертационен труд има две основни части: изследване в обем на 145 стр., и каталог на погребенията, гробния инвентар и гробните дарове в общ обем от 155 страници. Всъщност, както е видно от книжното тяло, каталогът на дисертацията е по-голям от основния текст. Този факт не трябва да ни учудва. Той се дължи на обстоятелството, че описанието на многото гробове с разнообразен гробен инвентар и гробни практики изисква печатно пространство.

Приложенията км каталога съдържат в повечето случаи вече познати от други публикации, от други автори ситуационни или стратиграфски планове, образи на гробове и гробни ситуации на гробници, гробен инвентар, реконструкции на облеклото и накитите на погребаните. Важно е в случая да отбележа, коректното позоваване от авторката на използваните от нея илюстративни материали.

В **увода**(с. 4-12) дисертантката обосновава необходимостта от разработване на предложената тема, както и целите, задачите и методиката на изследването. С написването на този труд, авторката показва отлична осведоменост относно изследванията по темата, направени вече в науката, а също така прави и опит за една критична преценка върху техните приноси и слаби страни. Направеният кратък преглед на проучванията дават основание на Радостина Георгиева да констатира, че предлаганата тема е част от неразрешените проблеми на градския живот в следстоличният период на Велики Преслав. На тази основа авторката аргументира убедително актуалният характер на избраната от нея тема

Глава първа от дисертацията е посветена на топографията, стратиграфията и хронологията на следстоличните некрополи от XI-XIV век. В тази глава специално място е отделено и на историята на проучванията. Това е обичайна част от подобни изследвания и Радостина се е отнесла с необходимото внимание към нея. Направеният коментар, който се отнася по-скоро до обобщителни заглавия, пряко касае проучванията на следстоличния некропол. Този подход е напълно

оправдан, макар че отделните публикации също съдържат определени концепции, с които Радостина Благоева безкритично се е съобразила.

Нещо, на което е особено важно да се акцентира при оценката на един научен труд е дали в него е отделено необходимото място за изясняване на смисъла и съдържанието на най-важните използвани в него категории, понятия и обстоятелства. Според мен, това е сторено с подходящата убедителност и аргументация още в тази *Първа глава*. Разгръщането на изследователската тема върви последователно и гладко едновременно с аргументацията за периодизацията на живота във Велики Преслав.

Глава втора, озаглавена *Следстоличният некропол на територията на Големия царски дворец във Велики Преслав XI-XIV* е главната, съществена част на изследването, с ред иновации и приноси моменти. Структурата на главата е добре подбрана, написана е с нужната задълбоченост, отлично познаване на литературата и обектите. Похвално е, че в проучването на някои от некрополите, авторът има пряко участие и дори публикации. Тук е мястото да отбележа, че Радостина има близо 12 –годишен стаж на терена, в това число и като заместник ръководител на нейния научен ръководител доц. д-р Стойчо Бонев.

С оглед на заявената тема, и определяне на хронологическият обхват на изследването авторката правилно отбелязва, че след събитията от пролетта на 971 г. когато градът е завладян от император Й. Цимисхи, се поставя началото на т.н. следстоличен период. Новопоявилите се некрополи, новата инфраструктурата и комуникациите са убедително датирани и добре анализирани. Може обаче да се дискутира кога точно след 971 г. започва да се погребва в цитаделата – дали преди печенежкото нашествие от 1036 г. или след него.

Прецизни са наблюденията за настъпилите промени след завладяването на Велики Преслав от ромеите и по-специално за масовото заселване на обикновеното население сред неговите руини. С това, както правилно отбелязва Радостина, се слага край на дворцовия облик на вътрешния град, процес регистриран по същото време и в други центрове на българската държава (напр. резиденция Дръстър).

Глава трета, озаглавена *Следстоличният некропол на територията на Големия царски дворец във Велики Преслав XI-XIV век* е посветена на класификацията на гробните съоръжения на територията на Големия царски дворец, подробно и с необходимата професионалност са описани разположението на скелетите, откритите в тях погребални дарове и инвентар, констатираните погребални обреди и ритуали. Похвално е, че Радостина е направила сполучлив опит да аргументира сложната система от погребални практики и вярвания, основани на българската обредна система. Тук дори бих препоръчал да се отдели по-голямо внимание на обредната култура, тъй като чрез нея, всеки народ в най-голяма степен съхранява своето етническо самосъзнание.

В заключителната глава, дисертантката, макар и само на няколко страници е успяла да ексцерпира всички най-важни и убедителни изводи, до които е достигнала. Хубаво е тези изводи да бъдат придружени от подходящ коментар, което всъщност е сърцевината на заключителната част. Освен посочените от дисертанта приноси моменти, ще си позволя да допълня, че в известна степен дисертацията има приноси от приложен характер. Направените изводи например могат да бъдат използвани при подготовката на специален курс от лекции по средновековна българска археология или при актуализиране на преславската музейна експозиция.

Към достоинства на работата ще отбележа още няколко момента. Трудът, макар ограничаващ се в кръга на един некропол, макар и в голям хронологически диапазон, дава своя принос в изучаването на следстоличния живот на Велики Преслав. Да се подготви и систематизира такъв многоброен материал обхващаш около 1000 погребения, датиран от XI-XIV в., е не само къртовски труд, но и един голям принос в изучаването на историята на столичния град. Важното в случая е, че материала не е поднесен в суров вид. Той е грижливо описан, систематизиран и най-важното датиран на основата на разнообразни белези.

Няма съмнение, че дисертантката познава добре археологическия материал с който борави, успяла е да извлече необходимата

информация от направения анализ и на базата на него да направи съответните изводи.

Добро впечатление прави каталога, който не е само описание на материала, но е един съществен дял от изследването, в който авторката е извършила всъщност цялата първична обработка. Важно е да отбележа и това, че библиографски са изчерпани всички най-важни по темата публикации.

Положителен момент от работата са посочените участия в научни форуми и публикации на Радостина свързани с дисертационния труд. Ще си позволя да препоръчам повече самостоятелни публикации, и не само на български но и такива на чужди езици, извън България.

Четейки текста ми направи впечатление, че на места се срещат неправилни изрази, отделни правописни грешки, увличания в излишни описания, или друга информация, мястото на които е съвсем другаде. В тази поредица от забележки, ще посоча само тези на с. 147, 148 и 149, които се отнасят до изброените приноси моменти и публикациите на автора по темата на дисертацията. Бих препоръчал, по отчетлива диференциация на вътрешната организация на погребенията; обособяване на групи погребения с еднакви характеристики; конкретизиране на критериите по които се правят различните класификации на погребалните практики в рамките на целия некропол.

В заключение на направения преглед на дисертационния труд на Радостина Благоева убедено заявявам, че той е дисертабилен, отговаря изцяло на академичните изисквания и може да бъде защитен като докторска дисертация за придобиване на ОНС „доктор“. Препоръчвам на уважаемото Научно жури да изготви доклад-предложение до Факултетния съвет на Шуменския университет да присъди на докторант Радостина Георгиева Благоева образователната и научна степен „**доктор**“, в област на висше образование: 2. *Хуманитарни науки*, професионално направление: 2.2. *История и археология*.

12.08.2021 г.

Проф. д-р Стоян Витлянов